

STAGIU DE DOCUMENTARE ÎN U.R.S.S.

Sînt bine cunoscute strînsele relații existente de-a lungul secolelor între diversele zone ale spațiului vestic și nord-pontic, clar manifestate într-o multitudine de fenomene și procese istorice. Ele ne apar, poate, mai puțin vizibile spre începuturile civilizației, însă vor deveni pentru noi tot mai evidente — pe măsură ce ne apropiem de timpurile antichității clasice. Aceste realități au fost de mult timp relevate și subliniate, ceea ce a impus oricărei cercetări o abordare a temei și din acest unghi de vedere. Iată de ce — preocupat atît de legăturile economice dezvoltate în nordul Pontului Euxin în epoca clasică, greco-romană, cit și de monumentele culturale din prima jumătate a mileniului I al erei noi — am primit cu cel mai mare interes prilejul oferit de Academia de Științe Sociale și Politice a R. S. România, împreună cu Academia de Științe a U.R.S.S., de a lua contact cu descoperirile și realizările cercetătorilor sovietici din domeniul respectiv, în cadrul unui stagiu de documentare cu o durată de trei săptămîni (aprilie 1986). Este adevărat însă, că timpul amintit, rezervat unei asemenea călătorii, pare la prima vedere descurajant de insuficient, dacă ținem seama de imensul spațiu și de vasta problematică pe care o ridică evoluția sa istorică, totuși, este departe de noi gîndul că trebuie negată utilitatea unui demers de acest fel, chiar cu o durată mai scurtă, rezultatele fiind în măsură să atingă cote satisfăcătoare în cazul cînd tematica urmărită nu va fi prea extinsă.

Deși programul nostru ar fi avut nevoie și de includerea altor obiective, el s-a limitat doar la două dintre centrele sovietice de cercetare — e drept, majore —, Moscova și Kiev. Primit de la început cu multă amabilitate la Academia de Științe a U.R.S.S., am întîlnit aceeași bunăvoință și interes peste tot, atît la Institutul de Arheologie al U.R.S.S., cit și la Muzeul de Istorie a Moscovei sau la Institutul de Arheologie al R. S. S. Ucrainene. În aceste instituuții, ca și în multe altele, am cunoscut sau am reîntîlnit o serie de renumiți oameni de știință, care mi-au dat ocazia unor convorbiri deosebit de sincere și instructive — după cum credem noi — pentru toată lumea, ca și posibilitatea examinării unor materiale arheologice și numismatice sau a consultării celor bibliografice — totul, de o mare utilitate în vederea înțelegerii adecvate a situației din perioada pe care o studiem.

Încă din prima zi, la Institutul de Arheologie al U.R.S.S. din Moscova, cu multă colegialitate, dr. L. V. Letnikova (secretar științific) și dr. L. V. Miroșkina mi-au oferit un sprijin larg pentru asigurarea unor condiții cit mai bune de cercetare. Biblioteca acestui institut — deținătoarea a numeroase și pentru

mine, adesea, inaccesibile lucrări —, ca și colecțiile arheologice, provenite din toate colțurile Uniunii Sovietice, mi-au permis nu numai o completare a informației, dar m-au îndemnat și la o reanalizare a citorva dintre ipotezele și concluziile spre care inclinam pînă atunci. Astfel, am putut studia în detaliu rezultatele săpăturilor efectuate de către dr. V. V. Kropotkin și dr. O. A. Gej în așezarea de la Romoș (reg. Lvov) și mai ales ceramica de tip Wielbark, ca și contextul arheologic-istoric în care se ivise aceasta.

Deși aflat în plin proces de restructurare și modernizare — stare de lucruri care încă nu-i asigură pe deplin măsura valorii sale — Muzeul de Istorie a Moscovei (Gossudarstvenij Istoriceskij Muzej) impresionează atît pe vizitatorul obișnuit, cit și pe specialist, pe de-o parte prin enorma cantitate de antichități pe care le expune sau le depozitează, iar pe de altă parte, prin marea varietate a acestora, izvorită din diversitatea temporală și spațială a culturilor pe care le ilustrează. Aici se află de altfel și unul din cele mai vechi cabinete numismatice ale țării, care de-a lungul timpului a atins o bună organizare și o înaltă pregătire a specialiștilor săi. Dr. N. A. Frolova, cunoscută numismată și custode al colecției numismatice, mi-a furnizat o plăcută surpriză cînd mi-a pus la dispoziție o frumoasă serie de monede din Tyras, rod al activității lui A. V. Oreșnikov, unul din fondatorii Cabinetului și al numismaticii ruse — totodată. Printre aceste piese se află și câteva emisiuni ale cetății din limanul Nistrului, bătute pentru Domitianus (N. I. 27–28, 30), care constituie dovezi certe că, cel puțin din vremea acestui împărat, orașul își pierduse multe — dacă nu toate atributele suveranității,¹ și aparținea, sub o formă sau alta, Imperiului Roman, deși — probabil — ca și în alte cazuri cunoscute, își păstrase o anume autonomie². Că la această situație nu se ajunsese decît treptat ne-o demonstrează și existența printre aceleași monede a unor exemplare bătute la Roma în timpul lui Claudius, dar contramarcate cu TYPA sau TYP, după care puteau circula în oraș și hinterlandul său³ (GIM — Muzeul de Istorie a Moscovei, N. I. 129 și 131). De aceea, socotim că datele de mai sus pot fi interpretate ca dovezi ale existenței unei etape „pregătitoare” pe care a parcurs-o Tyras-ul, înainte de a fi pe deplin înglobat frontierelor Romei.

¹ V. O. Anochin, în *Arheologija Ukrain'skoj RSR*, II, Kiiiv, 1971, p. 431.

² *Ibidem*.

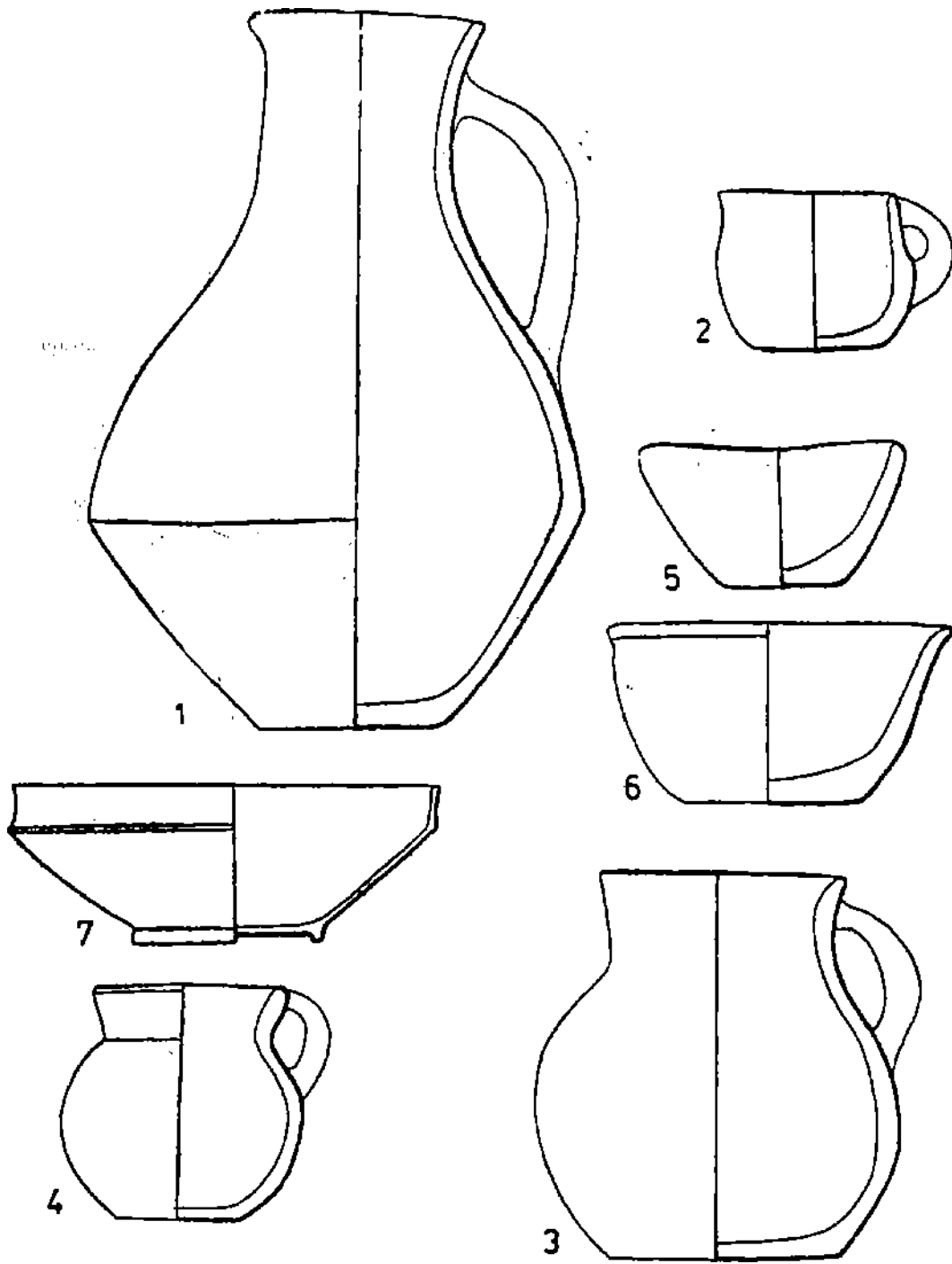

Fig. 1. Ceramică din mormântul 421 de la Baklinsk (1/2) (Crimeea) (după N. A. Bogdanova).

Și depozitul de arheologie al muzeului din Moscova — după cum am subliniat — deține remarcabile descoperiri. Cu multă înțelegere, și de această dată, dr. N. A. Bogdanova mi-a dat posibilitatea, la rîndul ei, să studiez câteva complexe deosebite. Unul dintre acestea, care mi-a atras în mod special atenția, prin implicațiile de natură arheologico-istorică pe care le ridică, socotim necesar să-l prezentăm cu această ocazie. Este vorba de mormîntul 421, de înhumatie, din necropola de la Baklinsk (Crimeea), cercetat de către dr. N. A. Bogdanova, care a avut — de altfel — și bunăvoința de a ne pune la dispoziție toate datele și desenele solicitate, fapt pentru care o asigurăm încă o dată de întreaga noastră recunoștință. Mormîntul respectiv, explorat în anul 1960, se datează în secolul IV e.n. și are următorul inventar: o fibulă de bronz, o brățară din același metal, un pîndantiv de os, fusuoale, mărgelile și 8 vase, 3 lucrute la roată și 5 cu mîna (Fig. 1). Dintre vasele lucrute cu mîna se detașează o cană bitrudonică (Fig. 1/1), cui gît înalt, confecționată dintr-o pastă cenușie, de culoare brun-gălbuie și lustruită la exterior (GIM, N.I. 100068, opis XXT/1517). Cu toate că unele detalii nu conduc la analogii care să meargă pînă la identitate, formă vasului respectiv se apropie de cele specifice secolului IV, — dar, totodată, păstrează și unele trăsături caracteristice formelor mai vechi, de sorginte traco-dacică¹; în același sens ne îndrumă, de asemenea, pasta, arderea și colorantul cu totul neobișnuit în această vreme. Faptul nu pare a fi cu totul surprinzător, dacă ținem seama de puternicul fond tracic al regatului bosporan, și devine cu totul semnificativ în această perioadă tirzie, cînd — după cum se constată — el încă se mai manifestă destul de activ. Și din acest punct de vedere, credem că arheologia mai are încă multe de întreprins.

Această atmosferă propice cercetării am reințîlnit-o și la Institutul de Arheologie din Kiev, unde conducerea instituției respective (dr. I. Artemenko, dr. V. D. Baran) și numeroși colegi mi-au asigurat cele mai bune condiții de

¹ I. H. Crișan, *Ceramica daco-gețică. Cu specială privire la Transilvania*, București, 1969, fig. 50/1; M. Petrescu-Dîmbovița, în vol. *În memoria Constantin Daicoviciu*, Cluj, 1974, fig. 1/7 (Ciolăneștii din Deal); vezi și E. Moscalu, *Ceramica traco-gețică*, București, 1983, p. LVIII/7 pentru un alt vas de la Baklinsk (Fig. 1/2).

lucru și mi-au pus la îndemînă informațiile de care aveam nevoie. De un real folos mi-au fost și convorbirile avute cu dr. V. O. Anochin, dr. D. N. Kozak, dr. O.M. Pribodnjuk și dr. L. V. Vakulenko. Prezentarea materialelor rezultate din cercetările dr. D. N. Kozak mi-a ușurat în mare măsură înțelegerea fenomenelor care au avut loc în spațiul volinopodolian în prima jumătate a mileniului I e.n., ca și a caracteristicilor fațeturilor locale Przeworsk, Zarubinec și Wielbark sau rolul esențial jucat de vechiul element local de origine tracică — mai nou, geto-dac — în această zonă de mare interferență culturală.

Dr. L. V. Vakulenko mi-a pus la dispoziție documentația completă a propriilor cercetări, precum și materialele rezultate, cum a fost cazul la Pylypy — unde o necropolă aparținînd „culturii tumulilor carpațici” suprapunea o așezare de tip Kuștanovice — Zavalje (primul cimitir Lipica de pe malul drept al Prutului), Korolevka și Pečenežin. Mai ales ultima stațiune, unde s-au găsit și 2 cuptoare de ars ceramică, pare a căpăta o mare însemnătate în discuția privitoare la cronologia și componentele „culturii tumulilor carpațici”. Într-unul din cuptoarele de olari excavate în așezarea de la Pečenežin, alături de fragmente ceramice dacice — s-au întîlnit și numeroase altele din categoria ceramicii zgrunțuroase, asemănătoare — după cum observa și autoarea sîpăturilor — cu cele provinciale romane din Dacia.

Este îndeobște bine știut rolul jucat de orașele grecești în Pont, însă — oricît de multe lucruri am cunoaște — rămîn sau apar altele, care necesită în continuare laborioase investigații. Comerțul și monetăriile din Tyras sau Olbia, legăturile lor cu autohtonii și etapele de dezvoltare ale acestora, toate au fost studiate asiduu și de către specialiștii sovietici. Dr. V. O. Anochin m-a pus la curent cu încheierile cele mai noi privitoare la acest domeniu al cercetării — și am efectuat împreună o amplă trecere în revistă a numeroaselor aspecte pe care le ridică studierea economiei orașelor vest- și nord-pontice.

În sfîrșit, un ansamblu bogat de cunoștințe mi-a fost furnizat de bibliografia la care am apelat, absolut necesară într-o investigație ca cea pe care am întreprins-o. Aceste date, indiferent de natura lor, mi-au întărit sentimentul că stagiul nostru de documentare poate fi apreciat ca fructuos, cu toate că în rîndurile de față, probabil, nu am reușit într-un totu să redăm elocvent realizările obținute.

VIRGIL MIHĂILESCU-BÎRLIBA

FIGURE EXPLANATION

Fig. 1. Pottery of the grave num. 421 from Baklinsk (1/2) (Crimea) (after N. A. Bogdanova).